

DLA doctoral thesis - a summary

Falvay Attila

**Ludwig van Beethoven vonósnégyeseinek
metronómszámai és azok játszhatósága**

Témavezető: Dr. Batta András

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok

besorolású doktori iskola

Budapest

2019

I. A kutatás előzményei

Régóta foglalkoztatott a Beethoven-kvartettek metronómszámainak kérdése. Idestova közel 40 éve játszom ezeket a műveket a Kodály vonósnégyes tagjaként. A korábbi kotta kiadások nem közöltek semmiféle metronóm jelölést, így a hagyományok útját járva közelítettünk a művekhez. A kritikai kiadásokban már megjelentek a Beethoven által beírt metronóm utasítások, de ezeket is csak a megjegyzés rovatban közölték.

Érdekes dolog egy előadóművész életében a metronóm mindennapos használata. Erre Kocsis Zoltán példája nyomán jöttem rá. A belső ritmikai pontosság metronómmal való gyakorlása nagy fegyelmet és koncentrációt követel meg a hangszeres előadóktól. Ez a mód a ritmikai szabadosságok és a pontatlanul játszott ritmusképletek elkerülésének legegyszerűbb gyakorlási módja.

Dolgozatomban kísérletet tettem különböző előadói megközelítések összehasonlítására, elsősorban a tempót illetően. Az alapötletet a beethoveni értékek megközelítése vagy figyelmen kívül hagyása adta. A disszertációban 11 kvartett elemzése szerepel, mivel Beethoven ezekhez a művekhez közölt - igaz, utólag - metronómszámokat. A további - úgynevezett késői - kvartettekhez Karl Holz publikálta Beethovennel való közös munkájának eredményeként saját metronómszám ajánlásait, amelyet érdekességként közlök.

II. Források

Kutatásom irányainak és a dolgozat szerkezetének meghatározásában témavezetőm, Dr. Batta András tanácsait követve jártam el. A Műhelyvitán számos kérdés és javaslat fogalmazódott meg, melyeket a téma kidolgozása során beépítettem a dolgozatba. A legfontosabb dokumentum azonban, az a Beethoven által írt levél, amely tartalmazta az általa meghatározott

metronómszámokat, elveszett. Csak a Steiner kiadó által közölt listát ismerjük, mint Beethoven szándékával egybehangzó dokumentumot.

Néhány tanulmány felkutatásában Mesterházi Máté zenetörténész, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtárának tudományos munkatársa volt segítségemre. Peter Stadlen: Beethoven and the Metronom II. címmel a Soundigs folyóiratban publikált cikkének megszerzése nem volt könnyű feladat, jóllehet nagyon fontos írás e témában. Az elérhető korábbi források (Gustav Nottebohn, Wilhelm von Lenz munkái) és a Beethoven Haus Bonn honlapja mellett az alábbi művek voltak meghatározóak munkám során: Joseph Kerman: The Beethoven Quartets, Joseph de Malriave: Beethoven's Quartets, Peter Stadlen: Beethoven and the Metronome I., II., Marten Noorduyn: Beethoven's Tempo Indications, Lari Dianne Young: Problems Regarding the Metronome Markings in the Music of Beethoven. Kenneth Drake: The Sonatas of Beethoven. Rudolf Kolisch és Alfred Brendel tanulmányai értékes gondolatokat vetettek fel, mivel elsősorban előadóként

közelítettek Beethoven műveihez. Carl Czerny Beethovennel való kapcsolatáról könyvtárnyi adat van, elsősorban a zongora irodalmat tárgyalva, ezért ezzel dolgozatomban mindössze hivatkozásként foglalkoztam.

III. Módszer

A disszertáció kvintesszenciáját adja az az összehasonlító táblázat, amelyet minden mű után közlök. Az op. 18 sorozatot hat vonósnégyes felvételével dolgoztam fel. A kiválasztott együttesek a következők voltak: Amadeus-, Artemis-, Emerson-, Guarneri-, Magyar-, Mosaiques-kvartett. Összegezve: a Mosaiques-kvartett inkább a korhű hangszeres játékmódot képviseli, az Amadeus és a Guarneri a hagyományt, míg az Emerson- és az Artemis- vonósnégyesek a modern kvartettjáték új útjait járják.

A vizsgált felvételek alapján a Magyar vonósnégyes közelíti meg a beethoveni értékeket, és egyúttal a hagyományt is őrzi. Az op. 59, op. 74 és az op. 95

kvartettek nem voltak elérhetőek korhű előadásban, ezért ezeket a műveket csak öt kvartett felvételei alapján vizsgáltam. A munkámban kitértem arra a kérdésre, hogy a megadott metronómszám vajon a mű elejére, a tétel egy meghatározó részére, vagy éppenséggel az egész tételre vonatkozik-e, mint átlagtempó. A kvartettek fentebbi általános csoportosítása tükröződik az interpretációjukban, melyek leolvashatóak a grafikonokon. A mérést digitális metronómmal végeztem.

IV. Konklúzió

Vizsgálataim során arra az eredményre jutottam, hogy vannak olyan előadások, amelyek célul tűzték ki azt, hogy a szerző tempóutasításainak maximálisan megfeleljenek. A Beethoven által közölt metronóm adatok között vannak olyanok, amelyek megvalósíthatatlanok, vagy legfeljebb csak megközelíthetőek. A felvételek hallgatásakor markánsan

felismerhető volt a két különböző elv: követni a beethoveni értékeket a legvégső határig, vagy pedig a korábbi korok bevett gyakorlatát folytatva olyan meggyőző előadást létrehozni, hogy a hallgatóság egy autentikus interpretáció illúziójával legyen gazdagabb. A két elképzelés egyáltalán nem zárja ki egymást. Egy leírt zenemű soha nem szólal meg előadóművész nélkül. Ebből következik, hogy ha a művészek felkészültsége, zenei intelligenciája és kitűzött céljuk azonos lenne is, karakterük, személyiségjegyeik bizonyosan különböznek egymástól. Következésképpen zenei interpretációjuk is mindig különböző lesz. Ezt a tényt el kell fogadnunk, mint a hangzó előadás emberi tényezőjét.

Példaként említem az op. 74 Esz-dúr kvartett 4. variációs tételét, mint az egész tempó-kérdésre jellemző példát. Egy kivétellel (88) valamennyi együttes a beethoveni értéket (100) követve indítja a tétel témáját (100, 100, 100, 94).

Az első variációtól már nincs további szerzői metronómszám, ezért az előadók a téma után már

szabadon kezelték a zenei anyagot saját elképzeléseik szerint, ami nagyon nagy eltéréseket mutatott.

Végezetül, saját tapasztalatom alapján a tempó csak az egyik eleme az interpretációnak. A technikai és zenei felkészültség, a biztos stílusismeret, a hangszerek minősége, valamint az akusztikai körülmények mind befolyásolhatják a tempót, amelynek helyes megválasztása a jó előadás egyik fontos eleme. Dolgozatom bepillantást nyújt a Beethoven-kvartettek tempókérdéseibe a szerző által megkívánt metronómszám és a fenti nagyszerű együttesek interpretációinak differenciáltsága alapján.